

A halálozási anyakönyvek bejegyzései a korabeli lakosság egészségi állapotának tükrözői. Volt ezeknek az anyakönyveknek egy fejezete, melyben az elhalálozott *nyavalyáját*, vagyis a betegségét rögzítették. Ilyen bejegyzéseket találunk köztük, mint

a rendes nyavalya, vízi betegség, a torokfájdalom,

amit fél századdal később már

torokgyíkként

jegyezték be, vagy a

szamárbetegség,

amit később

szamárköhögésként

rögzítették. Gyakori - talán a leggyakoribb bejegyzés a

bárányhimlő és a

vöröshimlő,

ami 1834-ben, 1839-ben és 1844-ben is a gyermekek és csecsemők között óriási pusztítást eredményezett Őrmezőn, Őrladányban és Endesen is. Az elhunytak életkora rovatban a pár napos csecsemőtől az iskoláskorú gyerekekig, sőt az idősebb korosztályúakig találhatunk himlőben elhalálozottakat. A

hideglelés vagy malária (mocsárláz), a kelevény, a vízi kórság, forróház, száraz betegség, vérhas, tüdővész

- későbbi rögzítéssel

TBC majd tüdőgyulladás

-

a pokolvar, szélkólyika, cholera, tífusz, hectika, köszvény, görcs, hályog

és még sok más betegség gyakori bejegyzésként szerepel a halálozási anyakönyvek adatai között.

A cholera több hullámban végigvonult a XVIII. század végétől a térségen. A legnagyobb pusztítást az 1830-31-es években, majd 1849-1852 között a himlővel együtt okozta a visszatérő kolera (fekete halál).

1831-ben Fazekas György nagykállói esperes, református lelkész együttérzésből, és nem hivatalból, intette szabolcsi lelkésztársait a kolerás betegeknek, temetéseknél betartandó előírásokra:

"A Lelki Pásztorok Cholerás vagy egyéb ragadványos betegeknek meg jelenvén,, hogy magoktól a ragadványt el távoztassák, e következőket főképpen tellyesítsék:

1. Éh gyomorral soha olyanokhoz ki ne induljanak.
2. Etzettel, vagy mész Chlor vízzel ortzójokat, kezeiket mossák meg, ugyan azokkal szájokat öblítsék ki, orrokba szipantsák fel.
3. Mész Chlort magoknál hordozzanak.
4. A betegek háza előbb ki szellőztetvénn, minden pizsoktól meg tisztéttatván, etzet vagy mész Chlor gőzzel töltsenek meg és úgy menjenek a beteghez.
5. Ott a beteggel szemközt való léteit, legalább közelebbről el mellőzvénn, tubákoljanak, orrokat fullák, köhögjenek, krárogjanak, köpködjének, mivel közönségesen ezen utak által vételődik fel leginkább a ragadvány, azért alább írt pirulákból edjet a szájokban forgassanak, s azt rágitskállyák.
6. Haza érkezvén az ilyen betegtől, legalább felső ruhájokat, kalapjokat az udvaron le vetvén, a szabad ég alatt a szellőztetés véget akasszák fel, és a Patikai füstölővel füstöltessék meg, és más betegek látogatásakor ismét ezt öltsek fel.
7. Szobájokba más felső ruhába öltözködvén, ismét a 2dik szám alatt emiétetteket kövessék el. Rp. Cera flava Unc: unam lique facta admisce: Pulv, rad. Pyrithr. Et Zingil. Aa drachm duos-form. pill. gr. quinque Det. sig.: rágitsálni való. Rp. Sulfur....et Nitr. Depur aa Unc unam furfurtritor Unc. Quatuor in D. S.: füstölő por. Jósa István Fő orvos által." 61

Lehet, hogy ez az intés a lelkészeknek segített, de a köznép között a fertőzések oly nagy számban szedték áldozataikat, hogy a lelkész és az "oskolamester" vagyis a tanító belefáradt a temetésekbe. S a fertőzés nem kímélte a nemest, sem a jobbágyot vagy zsellért.

A jobbágyfelszabadítás után új fogalom került a ladányi születési és halálozási rovatokba, s olykor a nemes előnév mellé is új fogalomként odaírta az 1853-tól lelkész Csépké Mihály nagytiszteletű uram, az 1858-tól lelkész Szabados János, az 1867-től rendes lelkész Lőrinczi István és utódaik: "adózó", vagy "mezei gazda".

Sajátos ladányi dolognak tartom, hogy a református lelkészek, különösen az 1848-49-es szabadságharc után, a temetés elvégzését a mindenkori tanító urakra bízta. Ehhez tudni kell, hogy háromféle halottat rögzítettek a korabeli anyakönyvek "temetés módja" rovatában: "énekszós, prédikációs és tanítással" temetett halott. Móricz András, majd Tóth András és Székely József tanító uramék temettek tanítással, vagy énekszóval rangra, származásra való tekintet nélkül, gyermeket és felnőttet. A lelkészek csak a szülés közben meghalt anyát és gyermekét temették prédikációval vagy az erőszakos halállal meghaltakat, bár ez alól is voltak kivételek. Például 1859-ben egy 18 éves szolgálólány erőszakos halál által hunyt el, ami azt jelentette, hogy a Tisza meredek partja május 5-én rászakadt. Őt a tanítói állás akkori, rövid idejű betöltetlensége miatt, Balla Ignác kerecsenyi református iskolai tanító temette el. 62

Kirívó esetek már akkor is előfordultak. 1859. szeptember 23-án Kiss Juliánna a törvénytelen ágyból született, keresztvizet nem ért 1 év 4 hónapos gyermekét megölte, amit a halál oka rovatba így rögzítettek "anyja által meggyilkolva volt". 63

Említést érdemel, hogy 1857 és 1869 között hét törvénytelen gyermeket kereszteltek az őrladányi gyülekezetben, köztük nemesi rangjukhoz ragaszkodó lányok (!) törvénytelen gyermekét is.

Az 1860-as években Kulifai Miklós, Makai Miklós, Molnár István, Paál Antal és Fikkel Gyula őrladányi iskolai tanítók temették az őrladányi, őrmezei és endesi elhunytakat. 1866-ban nem lévén Ladányban fogadott tanító, Váradi Lajos pálczai tanítómester temette a őrmezei, endesi és őrladányi elhunytakat.

Tiszai település lévén gyakori volt a vízbefulladásos halál Őrmezőben, Őrladány-ban és Endesen is. 1862. május 25-én Dálnoki Pál endesi napszámos a Tiszába ful-ladt, s "a vízbe holt nyolcz napi víz alatti léte után megtalálztatván temettetett Szabados János lelkész által." 64

Néhány évvel később "Nemes Uzonyi Antal 50. éves ember 1867. augusztus 23-án a Gátszegnél fulladt a Tiszába és 14 nap után a füzesen fennakadva találtatott.

65

1854-től a "temetés helye" rovatban az ilyen bejegyzések ismét gyakorikká váltak: "temettetett a ladányi járványtemetőbe". Később az idős adatközlők szüleiktől hallott elbeszélései szerint ezt a járványtemetőt adta el a református egyház az izraelita felekezetnek temetkezés céljára. Az 1850-es évek közepétől a vízi betegség és az epemirigy betegség feltűnően sokszor szerepel a halál okai között, s egyre gyakrabban szerepel az elgyengülés, végelgyengülés szó. Még a nemesek között is volt, aki "sínylődés" közben vesztette életét, s alig akadt, aki a 70. életévet megérte volna.

~~szöveg~~